

**Ковальчук Н.О., асистент,
Буковинський державний
фінансово-економічний університет,
м. Чернівці**

Вплив держави на інноваційно-інвестиційний розвиток вітчизняних підприємств

У статті розглянуто роль держави у інноваційно-інвестиційному розвитку економіки. Розкрито можливі форми державного впливу на інноваційно-інвестиційну діяльність вітчизняних підприємств. Проаналізовано джерела фінансування інноваційної діяльності в Україні. Визначено місце бюджетного фінансування інноваційної діяльності вітчизняних підприємств. Розглянуто можливі напрями державного стимулювання інноваційної діяльності підприємств.

Ключові слова: інноваційна діяльність, інвестиційна діяльність, джерела фінансування інноваційної діяльності, податкові пільги.

У статье рассматривается роль государства в инновационно-инвестиционном развитии экономики. Раскрыты возможные формы государственного воздействия на инновационно-инвестиционной деятельности отечественных предприятий. Проанализированы источники финансирования инновационной деятельности в Украине. Определено место бюджетного финансирования инновационной деятельности отечественных предприятий. Рассмотрены возможные направления государственного стимулирования инновационной деятельности предприятий.

Ключевые слова: инновационная деятельность, инвестиционная деятельность, источники финансирования инновационной деятельности, налоговые льготы.

The article examines the role of government in innovation and investment to economic development. Reveals the possible forms of state influence on innovation and investment of domestic enterprises. Sources of funding for innovation activities in Ukraine. The place of budgetary financing innovation of domestic enterprises. The possible directions of stimulation of innovation activity.

Key words: innovation, investment, funding innovation, tax benefits.

Постановка проблеми. Основною умовою досягнення довготривалих, позитивних темпів економічного зростання як реального сектора економіки, так і окремих підприємств, є активна інноваційна та інвестиційна діяльність. Зважаючи на те, що активізація інноваційно-інвестиційної діяльності належить до системних питань макроекономічного розвитку, вирішення яких має здійснюватися насамперед на державному рівні. Особливого значення для інноваційно-інвестиційного розвитку підприємств набуває прямий та непрямий державний вплив.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню питання інноваційно-інвестиційного розвитку підприємств присвячено праці багатьох науковців. Проте слід відмітити, що питання державного впливу на інноваційно-інвестиційний розвиток підприємств потребує більш глибокого аналізу та дослідження. Зокрема, питання аналізу ефективності впровадження

інновацій та інвестицій на підприємствах та джерел їх фінансування розглядають такі науковці як Е. Ібрагімов [7], В. Лановий [8]. Разом з тим, слід зупинитись на конкретних методах впливу держави на інноваційно-інвестиційний розвиток підприємств та на можливостях їх реалізації в Україні.

Постановка завдання. Метою статті є визначення ролі держави у інноваційно-інвестиційному розвитку підприємств.

Завданнями статті є:

- дослідження можливих форм впливу держави на інноваційно-інвестиційний розвиток підприємств;
- оцінка місця бюджетних коштів як джерела фінансування інноваційної діяльності підприємств України;
- визначення основних шляхів підвищення державного впливу на інноваційно-інвестиційну діяльність вітчизняних підприємств.

Виклад основного матеріалу. Інноваційний розвиток вимагає необхідного інвестування, в той час як стимулювання інвестиційної діяльності має розглядатися в контексті загального інноваційного вектора стратегічного розвитку держави.

Згідно Закону України «Про інноваційну діяльність» державне регулювання інноваційної діяльності здійснюється шляхом:

- визначення і підтримки пріоритетних напрямів інноваційної діяльності;
- формування і реалізації державних, галузевих, регіональних і місцевих інноваційних програм;
- створення нормативно-правової бази та економічних механізмів для підтримки і стимулювання інноваційної діяльності;
- захисту прав та інтересів суб'єктів інноваційної діяльності;
- фінансової підтримки виконання інноваційних проектів;
- стимулювання комерційних банків та інших фінансово-кредитних установ, що кредитують виконання інноваційних проектів;
- встановлення пільгового оподаткування суб'єктів інноваційної діяльності;
- підтримки функціонування і розвитку сучасної інноваційної інфраструктури [2].

Фінансування інноваційно-інвестиційного діяльності підприємств має важливе значення для формування могутнього інноваційно-інвестиційного потенціалу економіки України в цілому.

Державне фінансування інвестиційних проектів характеризується специфічними формами надання бюджетних асигнувань та базується на відповідних принципах:

- принцип отримання максимального ефекту від використання бюджетних ресурсів, що передбачає нормування відповідних затрат, а також мінімізацію державних витрат щодо отриманого результату. Ефект може бути виражений, з одного боку, у вирішенні різних завдань соціально-економічного розвитку держави, а з іншого – у збільшенні ресурсів бюджетного фонду за рахунок зростання доходів отримувачів бюджетних асигнувань. Практична

реалізація щодо принципу базується на використанні програмного методу управління бюджетними витратами (тобто виділення коштів під конкретну програму), переході на контрактно-конкурсну систему надання бюджетних асигнувань, використанні, поряд із безповоротним фінансуванням, бюджетного кредитування підприємств і організацій. На відміну від бюджетного фінансування, бюджетні кредити надаються юридичним особам для реалізації високоєфективних проектів на поворотній і платній основі, однак відсотки по них значно нижчі, ніж по банківським кредитам. Це дозволяє вирішувати важливі програми економічного розвитку, відповідає інтересам суб'єктів господарювання, завданням фінансової стабілізації і корекції бюджетної політики;

– принцип цільового характеру використання бюджетних ресурсів означає, що надання бюджетних коштів здійснюється відповідно до їхнього цільового призначення згідно затвердженого бюджету. Цей принцип також сприяє підвищенню ефективності бюджетних витрат;

– принцип поєднання власних, кредитних та бюджетних джерел – при визначенні обсягу фінансування інвестиційного проекту враховується наявність власних коштів, можливості одержання банківського кредиту і лише тоді, коли неможливо покрити витрати із зазначених джерел, вирішується питання про бюджетне або відомче фінансування;

– принцип надання бюджетних коштів з урахуванням виконання виробничих та інших показників діяльності й з урахуванням фактичного використання раніше наданих ресурсів. Прив'язка бюджетного фінансування до конкретних результатів діяльності підприємств та організацій дозволяє здійснювати фінансовий контроль за виробництвом товарів та наданням послуг у тих сферах діяльності, що фінансуються із бюджету;

– принцип безповоротності та безвідплатності основної частини бюджетних асигнувань – це надання коштів без прямого їх відшкодування. Хоча має місце непряме відшкодування, що полягає у прирості основних фондів, перспективній підготовці кадрів тощо [8].

Державне фінансування інноваційно-інвестиційної діяльності здійснюється відповідно до ряду нормативно-правових актів.

Постановою Кабміну від 9 червня 2011 р. № 701 «Про затвердження Порядку проведення державної експертизи інвестиційних програм (проектів)» визначено, що експертизі підлягає інвестиційна програма (проект), що реалізується із залученням бюджетних коштів, коштів державних підприємств, установ та організацій, а також за рахунок кредитів, наданих під державні гарантії [4].

Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України «Про порядок проведення на конкурсних засадах оцінки та відбору інвестиційних проектів, що передбачають залучення коштів державного бюджету» визначено механізм проведення на конкурсних засадах оцінки та відбору нових інвестиційних проектів, що передбачають залучення коштів державного бюджету (далі – конкурс) і пропонуються для включення до інвестиційного розділу проекту

Державної програми економічного і соціального розвитку України на відповідний період [5].

За рахунок коштів державного бюджету можуть також частково відшкодовуватися відсоткові ставки за кредити, надані комерційними банками на фінансування інвестиційних проектів. Такий порядок регламентується Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку конкурсного відбору інвестиційних проектів, що реалізуються за рахунок кредитів комерційних банків з частковим відшкодуванням відсоткових ставок».

Відшкодування відсоткових ставок провадиться за рахунок коштів державного бюджету за кредитами, що залучаються підприємствами для реалізації інвестиційних проектів на конкурсних засадах, у межах бюджетних програм, передбачених Законом про Державний бюджет України на відповідний рік, та з урахуванням пріоритетів, визначених, згідно з Програмою дій Кабінету Міністрів України, Державною програмою соціально-економічного розвитку на відповідний рік та іншими нормативно-правовими актами України [6].

Склад джерел фінансування інноваційної діяльності вітчизняних підприємств [9] відображає табл. 1.

Отже, слід відмітити, що за даними Державної служби статистики роль державного фінансування інноваційної діяльності в Україні є незначною. Дане джерело є найменш вагомим серед джерел фінансування інновацій. Причому найменшим за період дослідження показник є саме у 2013 році, що вказує на неспроможність держави на фінансову підтримку інноваційного розвитку економіки шляхом прямого фінансування.

Таблиця 1

Склад джерел фінансування інноваційної діяльності підприємств України у 2009-2013 роках, млн грн

№ п/п	Показник	2009 рік	2010 рік	2011 рік	2012 рік	2013 рік
1	Власні кошти	5169,4	4775,2	7585,6	7335,9	6973,4
2	Кошти державного бюджету	127,0	87,0	149,2	224,3	24,7
3	Кошти іноземних інвесторів	1512,9	2411,4	56,9	994,8	1253,2
4	Інші джерела	1140,6	771,9	6542,2	2925,6	1311,3

Джерело: Розроблено автором

Тому для інноваційно-інвестиційного розвитку вітчизняних підприємств держава повинна застосовувати різноманітні форми, переважно непрямого впливу на діяльність підприємств, сприяти активізації їх інноваційної та інвестиційної політики.

У країнах з розвиненою ринковою економікою переважно для регулювання інноваційних процесів використовується інструментарій непрямих методів управління, а саме:

– пільгове оподаткування прибутку через зменшення бази і ставок оподаткування;

- пільгове оподаткування операцій, пов'язаних з обігом науково-технічної продукції, наприклад, оподаткування за нульовою ставкою податку на додану вартість;
- надання дослідного та інвестиційного (податкового) кредиту – відстрочення податкових платежів у частині витрат з прибутку на інноваційні цілі;
- «податкові канікули» протягом кількох років на прибуток, отриманий від реалізації інноваційних проектів;
- пільгове оподаткування дивідендів юридичних і фізичних осіб, отриманих за акціями інноваційних підприємства;
- зниження ставок податку на прибуток на замовлені та спільні НДДКР;
- зменшення оподаткованого прибутку на суму вартості приладів та устаткування, що передаються вищим навчальним закладам;
- вирахування з оподаткованого прибутку внесків до благодійних фондів, діяльність яких пов'язана з фінансуванням інновацій;
- зарахування частки прибутку інноваційних підприємств на спеціальні рахунки з подальшим пільговим оподаткуванням у разі використання на інноваційні цілі [7].

Податковим кодексом України передбачено ряд новацій, які передбачають активізацію підприємницької діяльності через покращення інвестиційного клімату, збільшення власних інвестиційних ресурсів суб'єктів господарювання, зменшення відволікання їхніх обігових коштів. Однак дані норми мають обмежений у часі термін дії. Наприклад, звільняється від оподаткування прибуток виробників біопалива, отриманий від продажу біопалива (до 1 січня 2020 року), звільняється від оподаткування прибуток підприємств, отриманий ними від діяльності з одночасного виробництва електричної і теплової енергії та/або виробництва теплової енергії з використанням біологічних видів палива (до 1 січня 2020 року), звільняється від оподаткування прибуток підприємств галузі електроенергетики від продажу електричної енергії, виробленої з відновлювальних джерел енергії (тимчасово, строком на 10 років, починаючи з 1 січня 2011 року), звільняється від оподаткування прибуток підприємств машинобудування для агропромислового комплексу (тимчасово, строком на 10 років, починаючи з 1 січня 2011 року) тощо [1].

Досвід економічно розвинутих країн показує, що в умовах трансформаційного періоду особливо важливу роль у державному регулюванні інвестиційної діяльності відіграють органи місцевої влади. Удосконалення механізму залучення інвестицій для регіональних потреб з урахуванням специфіки господарської діяльності відповідних структур є актуальним як у загальнодержавному, так і в регіональному масштабах.

Висновки і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Державна фінансова політика сприяння інноваційній діяльності ще потребує удосконалення, зокрема вона повинна бути спрямована на створення умов для нарощування інвестицій на тих підприємствах, які активно займаються інноваційною діяльністю; збільшення обсягів кредитування інноваційних

проектів; збільшення державного фінансування інновацій, підтримку впровадження інновацій для забезпечення розвитку малого та середнього підприємництва, збереження і розвиток стратегічного науково-технічного потенціалу в пріоритетних напрямках розвитку; створення необхідних умов для збереження кадрового потенціалу науково-інноваційної сфери, недопущення еміграції висококваліфікованих наукових кадрів; визначення пріоритетних напрямків розвитку досліджень і забезпечення їх державного фінансування; стимулювання збільшення обсягів власних коштів підприємств, що витрачаються з метою активізації інноваційної діяльності. Усе це зумовлює необхідність подальшого дослідження інноваційно-інвестиційного розвитку підприємств та дослідження можливостей впливу держави на даний процес.

Список використаних джерел

1. Податковий кодекс України : від 2 грудня 2010 року №2755-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
2. Про інноваційну діяльність : Закон України від 2 жовтня 2011 року № 3715-XVII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/40-15>.
3. Про інвестиційну діяльність: Закон України від 18 вересня 1991 року № 1560-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1560-12>.
4. Про затвердження Порядку проведення державної експертизи інвестиційних програм (проектів) : від 9 червня 2011 р. № 701 / Кабінет Міністрів України, Постанова [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/701-2011-п>.
5. Про порядок проведення на конкурсних засадах оцінки та відбору інвестиційних проектів, що передбачають залучення коштів державного бюджету : від 25 листопада 1999 року № 2145 / Кабінет Міністрів України, Постанова [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2145-99-п>.
6. Про затвердження Порядку конкурсного відбору інвестиційних проектів, що реалізуються за рахунок кредитів комерційних банків з частковим відшкодуванням відсоткових ставок : від 29 січня 2002 року № 101 / Кабінет Міністрів України, Постанова [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/101-2002-п>.
7. Ібрагімов Е.Е. Розробка елементів концепції ефективного впровадження інвестиційних проектів на підприємстві / Е.Е. Ібрагімов // Формування ринкових відносин в Україні. – 2010. – № 6. – С. 70–73.
8. Лановий В. Джерела, ефективність та перспективи українських інвестицій / В. Лановий // Фінансовий ринок України. – 2011. – № 2. – С. 68–70.
9. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.